

לחנך דור בריא בגוף וברוח: על פועלה של שרה גליקליך

חוברת צנומה בת 20 עמודים, שהוכתרה בשם 'אל האשה' וראתה אור לפני כמאה שנה בירושלים (שבט תרע"ט, ינואר 1919) בהוצאת המחברת, מנציחה את מעורבותה העמוקה של מחברתה, שרה גליקליך-סלושץ (1888-1963), במאבקן של הנשים לבחור ולהיבחר.

בחוברת זו - המתפרסמת כאן במלואה - שטחה גליקליך טיעונים שונים בעד מתן זכות בחירה לנשים ואף הביעה את עמדתה באשר למעמד האישה בכלל. היא לא הסתפקה בהבעת רעיונותיה על הכתב, ואף הציגה אותם באסיפה ציבורית בירושלים לפני קהל רחב. הרצאתה עוררה את התרגשותו של כתב 'חדשות הארץ' שהודה כי "בפעם הראשונה דברה פה האשה על עניינה היא".

בעת פרסום החוברת הייתה גליקליך מורה צעירה בת 31. בשנת 1906 עלתה ארצה מניקולייב שבדרום רוסיה; ומאז ועד צאתה לגמלאות, בגיל 66, עסקה בחינוך - כמורה מקצועית, כמחנכת וכמנהלת מוסדות חינוך בירושלים. את הכשרתה המקצועית רכשה בסמינר הראשון למורות וגוננות שנוסד ביפו; מאוחר יותר השתלמה גם בסורבון שבפריז. העיסוק בחינוך נתפס בעיניה כיעוד, כתפקידה החברתי הראשון במעלה של האישה. כך כתבה: "לחנך דור בריא בגוף וברוח - זאת אומרת: לברוא את החברה, לעזור לאומללים - הוי אומר 'לשומרה ולהבריאה'. היש עוד תפקיד חשוב מזה!?!". קורות חייה המקצועיים של גליקליך תוארו על ידי ברשימות ביוגרפיות קצרות שכתבה בעצמה לאורך השנים; תיאור חושפני יותר, של חייה האישיים, מצוי באוטוביוגרפיה של בתה אביבה גלי.

החוברת 'אל האשה' יצאה לאור לרגל הוויכוח הסוער שפרץ ביישוב העברי לקראת הבחירות הראשונות ל'אסיפת הנבחרים' (אמה-הורדת של הכנסת), שהתקיימו באפריל 1920. הוויכוח נסב על השאלה האם גם לנשים שמורה הזכות לבחור ולהיבחר; ובעקבותיו נידונה ביישוב שאלת ייעודה של האישה.

בקיץ 1919 נוסדה מפלגת הנשים הראשונה בארץ, 'התאחדות נשים עבריות לשוויון זכויות בארץ ישראל', אשר הובילה את המאבק למען שוויון האישה. בסופו של המאבק אכן ניתנה הזכות לנשים לבחור ולהיבחר. גליקליך הסוציאליסטית הזדהתה עם מפלגת 'אחדות העבודה' ואף שימשה כצירה מטעמה באסיפת הנבחרים.

ב'אל האשה' הועלתה שאלת נחיצותה של מפלגה נפרדת לנשים: "יבואו ויאמרו לי עוד: למה לברוא הסתדרות נשים בשעה שכמעט בכל עיר יש אגודה כזאת (אגודת נשים מקומית)?" תשובתה החד־משמעית של גליקליך היא: רק נשים תיאבקנה למען זכויות נשים.

בעוד פמיניסטיות רבות ברחבי העולם הניפו

את דגל השחרור על מנת להיטיב את מצבן החברתי, גליקליך קראה להשתלבות הנשים בחיי הציבור כדי לחנך את הדור הצעיר לקראת בניין הארץ:

האשה העברייא איננה צריכה ברגע זה לשכוח את תפקידה הלאומי, ולכן אין היא יכולה להשתוות בכל אל האשה באומות העולם. ברגע זה חלה עליה עבודה חשובה. צריך להתבונן היטב אם הדור מוכן לעבור את גבולות המדבר ולהכנס אל הארץ. ואת העבודה הזאת, כאשר אחשוב אנוכי, צריכה לעשות האשה העברייא... להפוך את בני הגלות לבני חורין - זה תפקידו של החינוך ועל המחנכת העברייא למלא אחר תפקיד זה.

עם זאת, היא דחתה בכל תוקף את הרעיון "כי חייה (של האישה) הנם רק אמצעי"; תחת זאת קבעה ש"היא (האישה) רואה את עצמה כמטרה".

תפיסתה של גליקליך באשר לאישה ולאופייה הייתה מסורתית מחד־גיסא ופורצת דרך מאידך־גיסא: היא נזעקה לשפר את מצב האישה לא רק מחמת היותה בן אדם מושפל, אלא גם לנוכח חינויותה במסגרת המאמץ הלאומי. להבנתה, בהתאם לתרומתה לחברה זכאית האישה לקבל את כל הזכויות החברתיות - ובכללן זכות הבחירה.

גליקליך הסבירה כי אומנם יכולותיה של האישה שונות מיכולותיהם של הגברים, אך הן שוות להן בערכן:

רשות הדיבור. הזמנה להרצאתה של שרה גליקליך, 1928, באדיבות ארכיון הספרייה הלאומית

אם יש להטיל ספק בזה אם כוחותיהם השכליים של הגבר והאישה שווים הם - אין ספק שברגש עולה האשה על הגבר. ומי יבוא ויגיד את המלה האחרונה שהשכל עדיף על הרגש ולא הרגש על השכל?

על פי תפיסתה, המחנכת הראויה אינה אישה מסורתית וכנועה, "יצור חסר כל רצון וכל שאיפה", אך גם לא אישה המבקשת להשתוות לגבר. בניגוד לתפיסה שרווחה אז בקרב החוגים הסוציאליסטיים, שלפיה אישה משוחררת היא אישה המאמצת מאפיינים גבריים, גליקליך סברה כי "ברצותה (של האשה) להידמות לגבר, משתעבדת היא לעבדות אחרת". תחת זאת, הצביעה גליקליך על "טפוס־אשה שלישי... אשר תוכל להטביע על החיים גם את חותמה שלה ולתת להם גוון חדש". לדבריה, הטיפוס האידיאלי, העברייה החדשה, היא אישה שאִמָּר שתנממש את ייחודה הנשי, תשתלם בכל תחום שתבחר בו - אם במדע אם באומנות - ו"מתוך חופש תעשה זאת ולא מתוך רצון לחקות את הגבר". בכך הקדימה גליקליך את זמנה ותיארה את הדגם הנשי הרווח בימינו: מודל אישה המממשת את עצמה בתחום הנשי ובעולם הגברי.

סיפור חייה של גליקליך מלמד שאולי הרחיקה לכת בדרכה למימוש עצמאות האישה, כפי שתפסה אותה. היא מחקה מחייה את בן זוגה

לא מהמפלגה של גליקליך.
התאחדות נשים עבריות
עממיות, 1926.
באדיבות אוסף גרא, ארכיון
יד יצחק בן-צבי.

החוקי ואף הרחיקה אותו מחיי ילדיהם המשותפים; "אני אהיה להם גם אם וגם אב, אין להם צורך בו", כתבה.

עשרים שנה לאחר כתיבת 'אל האשה', בימי מלחמת העולם השנייה, והיא בת 54, שיגרה גליקליך מכתבים ללשכת הגיוס בסוכנות היהודית ובעקבותיהם התנדבה לצבא הבריטי. היא ביקשה כי גם נשים תיקחנה חלק במשימה הלאומית העליונה בעיניה - הגיוס לצבא הבריטי. לדבריה, "עלינו לקחת חלק פעיל בגיוס; המלחמה היא מלחמתנו; עלינו לשמש דוגמה כמורות ומחנכות".

רעיונותיה של גליקליך מקדימים בכמה דורות את מה שמקובל להגדיר כיום כפמיניזם של הדור השלישי הגורס כי על האישה לממש את הפוטנציאל הנשי המיוחד לה ולעצב את החברה מחדש. בלשונה: על האישה להיות לא רק בין מנהיגי החינוך של הדור "כי אם לשלוט שם"; חינוך משמעו "לברוא את החברה".

דבריה הנוקבים של גליקליך מעידים על אישה חדת ביטוי ובעלת חשיבה עצמאית, אישה שאינה חוששת לבזר לה דרך משלה; "מהלוחמות האמיצות ביותר למען שיווי זכויותיה של האישה העבריייה", כפי שהספידה אותה אחת מידידותיה.

מרגלית שילה

מרגלית שילה היא פרופסור בגמלאות במחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה באוניברסיטת בר-אילן.

להרחבה ראו:

מרגלית שילה, **המאבק על הקול: נשות היישוב וזכות הבחירה 1917-1926**, ירושלים: יד יצחק בן-צבי, 2013.

צפורה שחור-ידובין, "שרה גליקליך: דיוקנה של מנהלת בית ספר - מנהיגה חינוכית מוסרית בראי העבר", עיונים בחינוך, 5 (תשע"ב), עמ' 184-213.

אביבה גלי, **העיר שאיננה עוד: ירושלים שלי 1920-1940**, ירושלים: אריאל, 2005.

אל האישה

ליקוודיציה: ביעור, סילוק
והרחקה וגם פירוק של מפעל
או עסק או חיסולם בשל
פשיטת רגל.

ברגע של דין וחשבון כללי הננו חיים. דין וחשבון לפני הליקוודיציה הגדולה, לפני גמר חשבונותיו של העולם עם הישן וכניסתו לחיים חדשים. ואם כלפי כל העולם כולו עומדת כיום השאלה איך לסדר את החיים להבא, הנה מתייצבת שאלה זו על דרך חיינו עוד ביתר תוקף.

היהודי, שבמשך דורות רבים הוכרח לדאוג רק לזה איך להסתגל אל חיי האחרים והיה נאלץ לעמוד תמיד על המשמר לבל ישללו ממנו את זכות החיים בארצות פזוריו – וזכות זו הרי נשללה ממנו בכל מקום ובכל זמן – הועמד עכשיו לתת תשובה על השאלה הגדולה, שאלת חייו להבא.

וברגע הזה של התחדשות חיי הלאום אי אפשר לה, לאישה העבריייה, שלא תיקח חלק גם היא בעבודה. אי אפשר לה שלא תהא מסיעה גם היא את אבניה לבניין הבית – ביתנו.

וכי צריכה וראויה האישה העבריייה לעבוד יחד עם האיש העברי ביצירת חיינו הלאומיים בארצנו – אין זו שאלה כלל. השאלה היא רק זו: באיזה אופן תיקח היא חלק בעבודה זו ומה צריכה היא לעשות; הצריכה היא להמשיך ללכת באותה הדרך שהלכה בה או אולי כדאי לה, לאישה העבריייה, לעמוד רגע ולתת לעצמה דין וחשבון על כל מעשייה, לשקול את תוצאותיהם ואז אולי יתגלו לפני דרכים אחרות שבהן תלך ותגיע לידי תוצאות חשובות ביותר.

השאלה איך צריכה האישה לקחת חלק בחיי החברה שלנו עמדה גם לפני, והרגשתי צורך בדבר שכולנו יחד נחשוב ונחפש אחר התשובה. לתכלית זו יצאתי לפני אספת עם גדולה בהרצאה קצרה אשר בה הבעתי את השקפותיי ביחס לתפקיד האישה בחברה בכלל, ולתפקידה אצלנו בפרט.

ואת אשר לא פיללתי בא לי. את זכות האישה בחיי החברה יצאתי לדרוש וחפצתי להוכיח את הכשרתה וכישרונה להביא תועלת בחיים אלה, ולא השבעתי רצונן דווקא של הנשים.

נדמה לי שלא אשגה אם אומר שהאישה בדרך כלל אוהבת, כההמון, דיבורים מעוררים. לא פעם נוכחתי כבר שנואמים ממין מיוחד מוצאים חן בעיני הנשים, אותם הנואמים שבכל מקום מחפשים אחריהם להוציאם אל ההמון כשבאים לפעול ולהשפיע עליו. נואם ממין זה צריך לדעת לדפוק על המיתרים הידועים של השומעים, ואם יעלה בידו למוצאם כי אז ישביע את רצון קהל שומעיו ויעשה מלאכתו בהצלחה.

בכל פעם שמזדמן לי המקרה לשמוע נואם ממין זה, הפונה אלינו הנשים, מרגישה אני את עצמי לא טוב, הנני מרגישה אז באיזה עלבון. נדמה לי שאותו נואם איננו אמיתי, שהוא מסתיר דבר מה מאיתנו בחושבו שמוחנו לא יתפוס אותו. ואולם בידי נואם עממי כזה יעלה תמיד להוביל את שומעיו אל מטרתו.

לא כן היה איתי. אני לא חיפשתי אחרי מיתרי האישה המיוחדים למען פרוט עליהם, ולא בלי כוונה תחילה נגעתי במקומות החולשה שלה (לי בתור אישה ידועים הם היטב). אני חשבת, וחושבת אני גם היום, כי הרגע הנוכחי יקר הוא יותר מדי ורציני מלהשתמש בו לשעשע את עצמנו במיני אלוזיות על דבר שאיפותינו, כישרונותינו וכו'. הזמן יקר והמלאכה מרובה, וכיצד נעשנה ואיך נקדמנה עוד טרם נדע.

ובשעה שאני עומדת ומחפשת אחר הדרכים המובילות אל פתרון שאלה זו, מתייצבת ומתבלטת לפניי שאלה אחרת: מהו תפקיד האישה בכלל?

על השאלה הזאת משיבים בשתי פנים. יש האומרים כי האישה יכולה להביא תועלת לחברה רק על ידי הגבר ובאמצעותו, זאת אומרת: על האישה לברוא את התנאים הדרושים לגבר בכדי שיוכל הוא לעבוד עבודתו. היא צריכה להיות בעלת בית טובה, אישה מסורה לבעלה, היא צריכה להקל לו את חייו ולהנעימם, והיא צריכה להיות אם רחמנייה לבניה, לגדלם ולחנכם.

ומאידך גיסא יש כאלה האומרים שהאישה, כמו הגבר, יכולה למלא את עבודות החברה ואין כל הבדל בינה ובינו, בין תפקידה ותפקידו. החובות שוות הן, והזכויות שוות.

לי נדמה שכאלה כן אלה שוגים בה במידה שהם מתרחקים אל הקיצוניות. בשני פנים אלה תחדל האישה מהיות טבעית, אמיתית, והחברה מפסידה על ידי כך את מקוריותה של האישה. בעלי שתי ההשקפות האלה על תפקיד האישה מבססים את דעותיהם על הפיזיולוגיה שלה; הראשונים משתדלים להוכיח שהטבע עצמו ברא

את האישה מוגבלת: מוחה קטן מזה של הגבר, ועל כן חלשים גם כישרונותיה השכליים משלו, גופה חלש וכדומה. והאחרים, ידידי האישה, אף הם מביאים ראייה מאותן העובדות עצמן בכדי להוכיח את ההפך, את הכשרתה לכל הפעולות החברתיות של הגבר. אלה מביאים לראיה דעות פיזיולוגים מפורסמים האומרים כי לא משקל המוח האבסולוטי הוא המשפיע על התפתחות שכלית כי אם היחס של משקל המוח למשקל הגוף כולו, ומכיוון שמשקל גוף האישה, בדרך כלל, קטן מזה של הגבר, קטן גם מוחה משלו ואין זה מוכיח שגם כישרונותיה קטנים, ולראיה מביאים הם רשימת נשים כאלה אשר הצטיינו בענפי המדע והאומנות. ואם מעטות הן הנשים לעומת הגברים המלומדים – אשמה בזה החברה, שלא נתנה לאישה להתקדם ושהגבילה את זכויותיה בחיי הציבור.

גם בעיניי אין הדבר מוטל בספק שהאישה הייתה משועבדה שעבוד איום, וכי היא ממשיכה להיות במצב זה גם כיום. זו מן ההוכחות שאינן צריכות ראייה. השאלה היא רק אם די לה לאישה בזה שהחברה תכיר בזכויותיה ותשיב לה את הרשות הפשוטה הנתונה לאדם לקחת חלק בחיי הציבור. שאלתי היא אם היה שעבוד האישה כולו באשמת אחרים, ואם לא גרמה גם האישה מצידה למצבה השפל, ותשובתי על שאלה זו האחרונה אינה לצד האישה ולחיובה.

אני מעיזה לחשוב שאותן הראיות של "ידידינו" חלשות הן מהיות יסוד לדרישת זכויותינו. אם נחשוב שהאישה צריכה ליהנות מן החיים באותה המידה שנהנה מהם הגבר רק מפני שהיא ממלאה כמותו את כל העבודות בחברה נהיה מוכרחים, אולי, לבוא לידי המסקנה הזאת שהאישה לעולם לא תזכה בהנאה זו. והנה נימוקיי: האישה לא תוכל לעולם, לפי דעתי, ואינה צריכה לעולם, למלא את כל חובות החברה. נניח לרגע שאין כל הבדל בכוחותיהם הגופניים של האישה והגבר – בנוגע לכוח השכלי הריני מקבלת דעת המומחים האומרת שאין הטבע מכריח שיהא הבדל כזה – הלוא גם אז אי אפשר שתמלא האישה אחר התנאי שדורשים ממנה. הרי תקופות שלמות בחייה עסוקה האישה בזה שהיא ממלאה את החוב המוטל עליה על ידי הטבע, חוב מיוחד לה בתור אישה. הפונקציה הספציפית הזאת דורשת ממנה כוח וגם זמן. אותה כמות האנרגיה ואותו הזמן מוציא הגבר על התפתחותו והתקדמותו, ובתוצאות התופעה הזאת נמצא שהאישה מפגרת. ובכדי שלא תהיה מפגרת מאחורי הגבר צריכה היא, אם כן, להיות לא רק שווה אליו בכוחותיה הגופניים והשכליים, כי אם היא מוכרחה לעלות

עליו באלה – חיזיון שאינו במציאות. בכדי שלא ייחלשו גוף האישה ומוחה זקוקה היא לתנאי חיים נוחים יותר מאלה של הגבר, ולעבודה גופנית פחותה מזו שלו – תיקון שאינו אפילו באידיאל האנושיות בסוציאליזם. ובכן החולשה הגופנית של האישה בסדרי החיים הנוכחיים, ואפילו באלה של העתיד המזהיר, הכרחית היא. חולשה זו הינה תוצאת החיים במשך דורות רבים. ולמען תשתווה האישה בכוחותיה אל הגבר, נחוצים שוב דורות רבים ושבמשך הדורות הללו תחיה בתנאים הנקובים לעיל.

הטבע הטיל על האישה חובות מיוחדים, והחברה הייתה צריכה משום כך להקל את חייה לעומת חיי הגבר ולא להגביל את זכויותיה על אשר אינה ממלאה כמותו אחרי כל חובות הציבור. האנרגיה שהאישה מוציאה על פעולותיה המיוחדות איננה הולכת לאיבוד בחברה, ואת האמת הזאת, מפני שהיא ישנה ונושנה, שוכחים כמעט הכול תמיד.

עד כאן שגיאת החברה. אבל איך ביטאה את יחסה האישה אל העוול הנורא של החברה? מה עשתה לטובת שחרורה?

כשנפקחו עיני האישה וראתה את עצמה במצבה הירוד, החלה לחפש אחר הסיבות. מסביב לה שמעה שמשום שהיא אינה לוקחת חלק בחובות החברה אין היא ראויה גם לזכויותיה, כי, כאמור, לא נחשבה לה פעולתה המיוחדת לחובה ולתועלת בשביל החברה. אם האישה אינה יוצאת בעצמה להילחם, למשל, איך אפשר שתבוא להביע דעה אם לעשות מלחמה אם לאו; אם היא אינה יוצרת קודקסים למשפטים – איך תבוא לשפוט וכו' וכו'. הקולות האלה מסביבה החרישו גם בה בעצמה את קול הצדק המוחלט, והאישה החלה להימשך אחרי הצדק המותנה של הציבור, והמעולות שבנשים החלו לדרוש מעצמן ומן האחרות להיכנס אל החברה ולהיאחזו בכל ענפי חייה, להתבולל בה. ופה נעשתה השגיאה השנייה, השגיאה מצד האישה ביחס אל מצבה וביחד עם זה גם ביחס אל החברה כולה. היא ראתה את שחרורה בזה שתשתווה עם הגבר בתפקידיהם. היא שמה לב לא לאיכות השתתפותה בחיים, כי אם למהותה. ובמה להשתתף ולקחת חלק הרי היה ברור וידוע: בכל אותן העבודות שבהן עוסק הגבר.

וכאן, לפי דעתי, המכשול העיקרי על דרך האישה. מצד אחד לא שמה האישה ליבה לכל אותם המעצורים הטבעיים אשר לא יתנו לה לעולם להשתוות עם הגבר בתפקידיהם, ומן הצד השני לא ידעה להעריך לנכון את כל אותן הפעולות שהיא בתור אישה מוכשרה להן יותר מהגבר. היא זלזלה בהן, הזניחה אותן ושמה כל מאווייה באותן העבודות שבהן

הצטיין הגבר. היא לא הרגישה שבחיקוי הזה, ברצונה להידמות לגבר, משתעבדת היא לעבדות אחרת, עבדות פנימית שהיא מסוכנת יותר הרבה מן העבדות החיצונית. אנרגיה רבה מוציאה האישה במלחמתה במעצורים הטבעיים, ומטרתה עוד רחוקה ממנה. מרחק רב מבדיל את האישה מן הגבר בסולם ההתקדמות כמעט בכל המקצועות שאחזה בהם. היא איננה יכולה ליצור, מפני שאינה עומדת בראש. היא איננה סוללת את הדרך, אלא מהלכת בדרך סלולה. עצמיותה, מקוריותה אינה יכולה להטביע את חותמה על פעולותיה, והמקוריות הזאת, החסרה תרגיל, הולכת ואובדה בשדות זרים, וההפסד כפול. מצד אחד אין האישה יכולה להרגיש בכוחה העצמי בעת שהיא תמיד נגררת אחרי אחרים. אין לה הנאה בעבודתה. היא איננה מאושרת. ומן הצד השני, אין המקצועות האלה שהאישה נוצרה למלא אותם יכולים להתקדם באותה המהירות ובאותה ההצלחה הדרושות מפני שמקום האישה נעדר בהם.

בשביל האושר השלם, בשביל ההצלחה הגדולה, נחוצה, לפי דעתי, חלוקת העבודה בחברה בין האישה והגבר.

התפקיד המיוחד של האישה, הגורם לה מצד אחד הפסד זמן וכוחות חיוניים, מפתח בה תכונות ידועות, שערכן החיובי אינו קטן כלל וכלל. אם יש להטיל ספק בזה אם כוחותיהם השכליים של הגבר והאישה שווים הם – הרי אין ספק שברגש עולה האישה על הגבר. ומי יבוא ויגיד את המילה האחרונה שהשכל עדיף על הרגש ולא הרגש על השכל?

אילו ידעה האישה לנצל את תכונותיה אלה בהשתתפותה בחיי החברה, כי אז הייתה היא יכולה להגיע לידי מדרגת יוצרת באמת.

בין חובות החברה צריכה לבחור האישה באלה המתקרבים אל חובותיה הטבעיים, ובין אלה תיטול מקום בראש חובת החינוך. ובשדה החינוך מה יתגלה לנו? בין גדולי הפדגוגים והפסיכולוגים היכן היא האם? היכן האם הרחמנית שאליה משווים את פסטלוצי? אם רחמניתה זו רק אידיאל היא לעת עתה, מושג מופשט בעלמא.

האישה תמצא את מקומה בחברה רק אז כאשר תימצא בין גדולי המחנכים. ולא רק להימצא שם צריכה האישה, כי אם לשלוט שם. אין צורך, דומני, להוכיח את יתרונה על שדה החינוך. האישה ההרה היולדת, המניקה והמגדלת – מי כמוה יכול לחדור אל הפסיכולוגיה של הילד, אל נשמת חבר החברה העתיד.

פסטלוצי: יוחן היינריך
פסטלוצי (1827–1746) היה
מחנך והוגה שוויצרי ממייסדי
הפדגוגיה המודרנית. שיטתו
הליברלית הייתה מבוססת
בעיקר על משמעת באמצעות
עבודה, כבוד, ומעל לכול אהבה
ואמון.

האישה שואפת ללכת יד ביד עם הגבר, אבל מאחר שהיא מקבלת עליה את כל הפעולות בחיים הציבוריים – כי אז היא נגררת רק אחרי הגבר ואינה מלווה אותו בדרכו. היא תלך איתו יד ביד רק אז כשתמלא אחר אותן הפונקציות שהן דורשות ממנה את תכונותיה המיוחדות, רק אז כשגם היא תוכל ליצור, כשגם היא תוכל לעמוד בראש. בשני שבילים ילכו הם, ואולם בשורה אחת ואל מטרה אחת – אל השלמת החיים.

שורה שלמה של עבודות הדורשות את לב האם, את לב האישה והאחות, מחכה לה לאישה. האינולידים, היתומים, החולים, בעלי המומים – כל אותם האומללים שהטבע העליבם ואמללם. רק האישה צריכה לגשת אליהם, רק היא תדע להביא ניצוצות אושר לתוך חייהם המרים. גם בעבודות האלה, כמו בחינוך, לקחה האישה עד כה חלק מעט, ואם גם עשתה ופעלה במקצוע זה, הינה חסרה עבודתה שיטה ודעת.

אינולידים: בעלי מוגבלות,
נכים.

לחנך דור בריא בגוף וברוח – זאת אומרת: לברוא את החברה, לעזור לאומללים – הווה אומר: לשומרה ולהבריאה. היש עוד תפקיד חשוב מזה?

ובעד מילוי תפקיד זה תהיה האישה ראויה לכל הזכויות שבחברה.

ואולם בכדי שיכירו האחרים בערך העובדה הזאת נחוץ הוא שקודם כול תכיר בו האישה עצמה. צריך שהאישה תבין סוף סוף כי אכן שונות הן התכונות שלה ושל הגבר, ובהתאם לתכונות אלה שונות גם הפעולות, ואולם על פי ערכן שוות הן.

וכשתכיר החברה בערך הפעולות המיוחדות של האישה ותשיב לה בזכותן את זכויותיה, וכשהאישה תרגיש עצמה כאזרח חופשי בחברה – אז יהיה מקום גם לכישרונה החופשי של האישה. אישה כי תיכנס אז אל היכל המדע והאומנות תוכל לעמוד על גובה אחד עם הגבר, כי רק אישה זו תקרב אל ההיכל הקדוש שנטייתה וכישרונה החופשיים יובילוה אליו. שום דבר חיצוני, שום חשבונות לא יהיו אז בגורמים שידחפוה אל הדעת. מתוך חופש תעשה זאת, ולא מתוך רצון לחקות את הגבר. כישרונה החופשי ונטייתה הפנימית של האישה יוכלו להעמידה אז בשורה אחת עם הגבר בלי אותה ההתאמצות של האישה מהיום למען הגיע אל המצב הגבוה הזה.

ובשעה שאנו עומדים לבנות את חיינו הלאומיים, אין כל ספק שצריך להשתדל לבנותם על יסודות חדשים ובריאים. אנחנו צריכים להוציא

את התועלת האפשרית מן הגלות וטלטוליה. רבות סבלנו בה, אך גם ללמוד יכולנו ממנה הרבה. אל נכניס אל חיינו החדשים שרידי מחלות שונות. במובן ידוע מאושרים הננו עתה יותר מהרבה עמים אחרים. בשעה שאצל עמים אחרים נחוצה עתה מלחמה גדולה בכדי לשנות את סדרי החיים – נחוצה אצלנו עבודה ליצירת סדרי חיים. דומה: לבנות מחדש נקל יותר מלתקן. רעות רבות שנלחמים עתה בהן האנשים – עלינו לא להילחם בהן, כי אם לקדם את פני הרעה. ניוזר נא בחיינו החדשים מחיקוי בכול. החיקוי יש שהוא מועיל ויש שהוא מזיק. כל דבר טוב ויפה במקומו ובזמנו.

האישה העברייא איננה צריכה ברגע זה לשכוח את תפקידה הלאומי, ולכן אין היא יכולה להשתוות בכול אל האישה של אומות העולם. ברגע זה חלה עליה עבודה חשובה. צריך להתבונן היטב אם הדור מוכן לעבור את גבולות המדבר ולהיכנס אל הארץ, ואת העבודה הזאת, כאשר אשוב אנוכי, צריכה לעשות האישה העברייא. אם תהיה האם העברייא טובה, יהיו גם הבנים העברייים טובים, ואז תימצא האומה וכל קנייניה בידיים בטוחות. להפוך את בני הגלות לבני חורין – זה תפקידו של החינוך, ועל המחנכת העברייא למלא אחר תפקיד זה.

אבל זו שחסרת חינוך היא – איך תחנך?

צריך, אפוא, ליצור את המחנכת, את האישה הטבעית והבריאה. אצלנו נמצאים שני טיפוסים האישה שאותם דורשים בעלי שתי ההשקפות הקיצוניות הנזכרים לעיל. ישנה אצלנו האישה שנסגרה בארבעת כותלי ביתה, זו שבעלה ובניה ממלאים את כל עולמה. זהו יצור חסר כל רצון וכל שאיפה, זוהי בריאה שבה משתקף רצון אדוניה, שאיפות בעלה. לאישה הזאת אין עצמיות. עצמיותה התמזגה בזו של הגבר. וישנה אצלנו גם אותה האישה אשר בהרגישה את קשיי הנשימה בעולם הצר שבו נשארה כלואה דורות הרבה התפרצה מתוך גבולותיו, ומתוך התמרמרות זו הולכת היא ומתרחקת מכל זה שהיה נעוץ בתוך החיים ההם שהזניחתם. אישה זו כועסת על החברה ועושה את רצונה, היא מתקוממת נגדה ונכנעת לה. גם האישה הזאת חסרה עצמיות, היא מקבלת מן החברה שנכנסה לתוכה ואינה נותנת לה משלה מאומה.

נחוץ לנו טיפוס אישה שלישי. זו האישה אשר תדע לשמור על אופייה, על תכונותיה. האישה אשר תבוא אל החברה בתור אישה, אשר תוכל להטביע על החיים גם את חותמה שלה ולתת להם גוון חדש.

אישה עברייא חדשה זאת תיקח חלק כחלק עם הגבר בחיינו החברתיים. אנחנו נחדל להילחם בעד הזכות להשתתף בחיי הלאום, כי

נשתתף בהם במעשה, כי ענפי חיים שלמים יהיו בידינו. אנחנו נחדל להשתעשע במילים: "הצדק איתנו – ובו הכוח", כי כוח אחר יהיה בידינו, כוח מעשי.

אבל למען הגיע אל הרגע המאושר הזה נחוצה עבודה, נחוצה פעולה. נשתף את כל כוחותינו, נרכז את כל התאמצותנו לעבודה הגדולה הזאת ביצירת הטיפוס השלם של האישה העבריייה.

נסתדר כולנו בהסתדרות אחת כללית של כל ארץ ישראל, ונחרות על גלנו: הרמת מצבה של האישה העבריייה והשתלמותה.

בהסתדרות הזאת תוכלנה לקחת חלק נשים מכל שדרות העם. בתור אדם יכולה האישה לספח את כל כוחותיה אל אותה המפלגה הכללית הקרובה לרוחה ולליבה על פי השקפותיה החברתיות והמדיניות. ואולם בשאלת האישה שוות הן כל הנשים, ורק הן תוכלנה לפתור את השאלה הזאת.

יבואו ויאמרו לי שהמפלגות הסוציאליסטיות מטפלות כבר בשאלה זו, ואין צורך להתבדל בשבילה להסתדרות מיוחדת. אבל על כך הנני עונה: כשם שאי אפשר שבשאלת הפועל ידון הקפיטליסט, כי הראשון משועבד לשני, כן לא ייתכן שבשאלת האישה יטפל הגבר. הפועל משועבד שעבוד אחד, והפועלת משועבדה שעבוד כפול. זהו בדרך כלל.

ואולם לגבי חיינו ברגע זה טעם אחר, שבשבילו מוכרחות הנשים להסתדר להסתדרות מיוחדת. מטרתנו היא להרים את מצב האישה העבריייה, להעלותה, להראות לה אופקים רחבים יותר, אבל למען גשת אל האישה שברחובנו אל נא נזלול ברגשותיה הדתיים, כי באופן כזה לא נצליח. אל האישה שאנו חפצות לפעול עליה ולהשפיע צריכה לגשת אישה.

עוד שאלה אחת עומדת על הפרק, שגם בה מטפלות המפלגות הקיצוניות, וזוהי שאלת הפרוסטיטוציה; וגם בשאלה זו מוטב לנו שנטפל בה אנחנו. אין עוד לעצום העיניים משאלה זו. עם "פתיחת העולם" יתחילו לחדור אל ארצנו הקפיטליסטים, ויד ביד איתם יחדרו גם חיי המותרות והגיהוץ [?] החיצוני. החיים יתיקרו, ובעקבות כל אלה תתפתח הפרוסטיטוציה בכל צורותיה השונות. אומרת אני "תפתח", מפני שאת שורשיה כבר הכתה זו בארצנו. עתה אפשר עוד להחניקה ולא לתת לה להתפשט. אנחנו הנשים נדרוש את הלאמת האינדוסטריה והקפיטל ביתר תוקף, ועל ידי השתתפות

האישה בהנהלת ענייני העם נוכל לשרש את הרעה הזו עם שורשיה ולהיטיב את המצב הכללי של הפועלת.

יש לנו, לפי הנראה, גם עבודות רבות משותפות עם הגבר. והאישה העבריייה שתשב בבית הלאומי העברי תוכל ותצטרך לא רק לפתור את שאלותיה המיוחדות, כי אם גם לקחת חלק בשאלות כלליות רבות.

יבואו ויאמרו לי עוד: למה לברוא הסתדרות נשים בשעה שכמעט בכל עיר יש אגודה כזאת? ראשית, מציעה אני לברוא הסתדרות אחת כללית לכל ארץ ישראל, ושנית, הנני מציעה להרחיב את הפרוגרמה. לא להסתפק בתיקון המצב הכלכלי, כי אם לעשות שינויים רדיקליים במצב הכלכלי והרוחני של האישה.

"הסתדרות האישה העבריייה" צריכה להקיף את כל שאלות האישה העבריייה בארץ ישראל כולה.

הצעה לפרוגרמה של הסתדרות זו:

1. החינוך וההשכלה הנמוכה והבינונית של העם.
2. בתי היתומים, בתי חינוך לבעלי מומים, בתי האינולוידים.
3. בתי חולים וההיגיינה של העם.

1. הרמת המצב הכלכלי של האישה על ידי:

- א. פתיחת בתי מלאכה לכל המקצועות השונים.
- ב. פתיחת מטבחים משותפים.

2. הרמת המצב הרוחני של האישה על ידי:

- א. שיעורי ערב.
- ב. הרצאות פופולריות.
- ג. נשפים וטיולים.

3. הרמת המצב המוסרי של האישה על ידי הלאמת האינדוסטריה והקפיטל.

האמצעים: האישה משתתפת על ידי בחירות כלליות בכל המוסדות הציבוריים: באספה המייסדת, בוועד החינוך, בעיריות, בוועדי המושבות וכדומה.

*

אין אני מסמנת פה אלא את הקווים העיקריים של הפרוגרמה. לעבדה ולהוסיף עליה נוכל בכוחותינו המשותפים בתוך ההסתדרות. (בתוך הפרוגרמה הנני מציעה רק את העבודות המיוחדות לאישה, ואינני מסמנת עבודות משותפות לה ולגבר, כי מקומן בהסתדרויות הכלליות).

הבה ונסתדר תחת דגלה של האישה העבריינה!